

Блок 2. Україна в процесі боротьби за збереження національної ідеї

Урок 21. Боротьба за незалежність України у 1918-1921 роках. Більшовицька агресія, повстанський рух, Варшавська угода, радянсько-польська війна та завершення визвольних змагань

Історія України • ПМ • I курс • 1 година

Головна думка

Українські визвольні змагання завершилися поразкою через війну на кілька фронтів, слабкість державних інституцій, соціальні суперечності та перевагу зовнішніх сил. Проте вони закріпили ідею української незалежності як політичну реальність.

На уроці потрібно зрозуміти	Після уроку студент/студентка зможе
більшовицька агресія проти УНР; війна з білими і червоними силами; повстанський рух і отаманщина; Варшавська угода та похід на Київ.	пояснювати ключові поняття; називати основні дати; аналізувати причини й наслідки; робити короткий історичний висновок.

Дата	Що запам'ятати
1919	друга більшовицька окупація України.
грудень 1919 - травень 1920	Перший Зимовий похід.
квітень 1920	Варшавська угода.

Матеріал подано як готовий конспект-презентацію: його можна показувати на екрані або роздати студентам для самостійного опрацювання.

1. Карта уроку: логіка вивчення теми

Крок	Питання уроку	Що потрібно запам'ятати
1	Більшовицька агресія проти унр	причини → перебіг → наслідки → значення
2	Війна з білими і червоними силами	причини → перебіг → наслідки → значення
3	Повстанський рух і отаманщина	причини → перебіг → наслідки → значення
4	Варшавська угода та похід на київ	причини → перебіг → наслідки → значення
5	Поразка і значення визвольних змагань	причини → перебіг → наслідки → значення

Проблемне питання

Яке значення мала тема «Боротьба за незалежність України у 1918-1921 роках. Більшовицька агресія, повстанський рух, Варшавська угода, радянсько-польська війна та завершення визвольних змагань» для розвитку українського суспільства, державності або національної ідеї?

Поняття	Навіщо потрібно на уроці
Отманщина	допомагає точно пояснити явище: розпорошений повстанський рух із сильними місцевими лідерами.
Більшовицька агресія	допомагає точно пояснити явище: військово-політичний наступ радянської Росії проти УНР.
Варшавська угода	допомагає точно пояснити явище: домовленість Петлюри з Польщею 1920 р.

2. Історичний контекст

Тема уроку розкриває один із ключових етапів історії України: боротьба за незалежність України у 1918-1921 роках. більшовицька агресія, повстанський рух, варшавська угода, радянсько-польська війна та завершення визвольних змагань.

Щоб зрозуміти цей матеріал, важливо бачити зв'язок між політичними рішеннями, соціальними змінами, культурою та повсякденним життям людей.

Матеріал подано як конспект-презентацію: визначення, дати, таблиці й схеми можна використовувати для пояснення і самостійного опрацювання.

Історичний фактор	Що він змінює	На що звернути увагу
Більшовицька агресія проти унр	впливає на владу, суспільство, культуру або економіку	які групи виграли, які втратили, які наслідки залишилися
Війна з білими і червоними силами	впливає на владу, суспільство, культуру або економіку	які групи виграли, які втратили, які наслідки залишилися
Повстанський рух і отаманщина	впливає на владу, суспільство, культуру або економіку	які групи виграли, які втратили, які наслідки залишилися
Варшавська угода та похід на київ	впливає на владу, суспільство, культуру або економіку	які групи виграли, які втратили, які наслідки залишилися

Алгоритм аналізу

1) Назвіть явище. 2) Вкажіть час і місце. 3) Поясніть причини. 4) Назвіть учасників. 5) Сформулюйте наслідки для українського суспільства.

3. Основний зміст теми

Пункт	Пояснення
Більшовицька агресія	Радянська Росія прагнула встановити контроль над Україною під гаслами радянської влади.
Білі армії	Виступали за «єдину неподільну Росію», тому не визнавали української незалежності.
Повстанський рух	Селяни часто боролися проти реквізицій, насильства і чужої влади.
Варшавська угода	Союз Петлюри з Польщею дав військовий шанс, але був суперечливим через територіальні поступки.
Завершення боротьби	Поразка армії УНР не знищила ідею незалежності.

Проміжний висновок

Історичні події не існують окремо: економіка, влада, культура, війни, соціальні групи й міжнародна ситуація взаємно впливають одна на одну.

Типова помилка

Не зводьте відповідь до переліку дат. Історія вимагає пояснення: чому подія стала можливою, які сили діяли, кого вона посилила або послабила.

4. Причини, перебіг і наслідки

Причина / умова	Як проявлялася	Наслідок
Більшовицька агресія проти унр	створювала нові можливості або конфлікти для українців	впливала на політичний розвиток, культуру, права або державність
Війна з білими і червоними силами	створювала нові можливості або конфлікти для українців	впливала на політичний розвиток, культуру, права або державність
Повстанський рух і отаманщина	створювала нові можливості або конфлікти для українців	впливала на політичний розвиток, культуру, права або державність
Варшавська угода та похід на київ	створювала нові можливості або конфлікти для українців	впливала на політичний розвиток, культуру, права або державність
Поразка і значення визвольних змагань	створювала нові можливості або конфлікти для українців	впливала на політичний розвиток, культуру, права або державність

Запам'ятай формулу відповіді

Повна відповідь з історії має містити не тільки “що сталося”, а й “чому сталося”, “хто брав участь”, “чим завершилося” і “чому це важливо”.

Причини	Подія	Наслідки
передумови, суперечності, інтереси груп	конкретні рішення, війни, реформи або організації	зміни у владі, правах, культурі, території, суспільстві

5. Діячі, організації та суспільні сили

Хто / що	Роль у темі
Симон Петлюра	очолював боротьбу УНР на завершальному етапі.
Нестор Махно	лідер анархістського селянського руху.

Хто / що	Роль у темі
Петро Болбочан	український військовий командир.
Юзеф Пілсудський	польський лідер, союзник Петлюри 1920 р.
Більшовики	головна сила, що встановила радянський режим.

Методична підказка

Коли називаєте історичну особу або організацію, одразу пояснюйте її дію: створив, очолив, підтримав, заборонив, реформував, проголосив, придушив.

Питання до діяча/організації	Відповідь має містити
Яку мету мав?	політичну, соціальну, культурну або військову мету
Якими методами діяв?	реформи, війна, дипломатія, пропаганда, самоорганізація
Який наслідок?	що змінилося після його/її діяльності

6. Основні поняття

Поняття	Коротке визначення
Отаманщина	розпорошений повстанський рух із сильними місцевими лідерами.
Більшовицька агресія	військово-політичний наступ радянської Росії проти УНР.
Варшавська угода	домовленість Петлюри з Польщею 1920 р.
Зимовий похід	рейд Армії УНР у тилу ворога.

Поняття	Як використати у відповіді
Отаманщина	Скажіть: «Отаманщина - це ...», а потім наведіть приклад із теми уроку.
Більшовицька агресія	Скажіть: «Більшовицька агресія - це ...», а потім наведіть приклад із теми уроку.
Варшавська угода	Скажіть: «Варшавська угода - це ...», а потім наведіть приклад із теми уроку.
Зимовий похід	Скажіть: «Зимовий похід - це ...», а потім наведіть приклад із теми уроку.

Як відповідати

Визначення потрібно не зазубрювати механічно, а пояснювати своїми словами і наводити історичний приклад із теми.

7. Основні дати

Дата / період	Подія / значення
1919	друга більшовицька окупація України.
грудень 1919 - травень 1920	Перший Зимовий похід.
квітень 1920	Варшавська угода.
серпень 1920	битва під Варшавою.
листопад 1921	Другий Зимовий похід і завершення збройної боротьби.

Хронологічна стрічка

1919 → грудень 1919 - травень 1920 → квітень 1920 → серпень 1920 → листопад 1921

Як вчити дати

Дати варто групувати за логікою: передумови → ключова подія → наслідки. Тоді вони не перетворюються на випадковий список.

8. Схема для розуміння

Що відбувається	Механізм	Результат
Більшовицька агресія	ключові дії та суперечності	історичний результат
Білі армії	ключові дії та суперечності	історичний результат
Повстанський рух	ключові дії та суперечності	історичний результат

Схему можна використати як план усної відповіді або як основу для короткого письмового конспекту.

Завдання	Як виконати
Перетворіть схему на текст	кожен рядок схеми запишіть як окреме речення з причинно-наслідковим зв'язком.
Додайте факт	до кожного рядка підберіть дату, особу або приклад із теми.

9. Підсумок уроку

Теза	Пояснення
1. Українські визвольні змагання завершилися поразкою через війну на кілька фронтів, слабкість державних інституцій, соціальні суперечності та перевагу зовнішніх сил.	Це положення треба вміти підтвердити фактом, датою або прикладом із уроку.
2. Тему потрібно розуміти через зв'язок причин, дій учасників і наслідків.	Це положення треба вміти підтвердити фактом, датою або прикладом із уроку.
3. Для повної відповіді використовуйте поняття, дату, приклад і власний висновок.	Це положення треба вміти підтвердити фактом, датою або прикладом із уроку.

Відповідь на проблемне питання

Тема «Боротьба за незалежність України у 1918-1921 роках. Більшовицька агресія, повстанський рух, Варшавська угода, радянсько-польська війна та завершення визвольних змагань» показує, що українська історія розвивалася через поєднання внутрішніх процесів і зовнішніх викликів. Її значення потрібно оцінювати за впливом на права людей, культуру, державність і національну ідентичність.

Для усної відповіді

Починайте з короткої тези, далі наведіть 2-3 факти, одну дату і завершіть власним історичним висновком.

10. Перевір себе

Рівень	Завдання
Базовий	Дайте визначення 3-4 основних понять уроку. Назвіть 3 ключові дати.

Рівень	Завдання
Середній	Складіть хронологічний ланцюжок подій і поясніть, чому вони пов'язані.
Достатній	Порівняйте дві сили, організації або явища з теми за критеріями: мета, методи, наслідки.
Високий	Дайте аргументовану відповідь на проблемне питання уроку. Використайте щонайменше два факти і одну дату.

Міні-тест	Варіанти відповіді
1. Найважливіше в темі - це...	А лише дата; Б причина, перебіг і наслідки; В тільки прізвища; Г випадковий факт.
2. Повна історична відповідь має містити...	А поняття, дату, приклад і висновок; Б тільки емоцію; В лише цитату; Г тільки переказ назви.
3. Історичне значення події - це...	А її вплив на подальший розвиток; Б місце на сторінці; В складність назви; Г кількість учасників.

Відповіді

1 - Б; 2 - А; 3 - А.